

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

SAUSIO 13-OSIOS – LAISVĖS GYNĖJŲ DIENOS MINĖJIMO IR LAISVĖS PREMIJOS ĮTEIKIMO CEREMONIJOS STENOGRAMA

2024 m. sausio 13 d.

T. JAČIAUSKAS. Jo Ekscelencija Lietuvos Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda.
Lietuvos Respublikos himnas.

Giedama „Tautiška giesmė“ su Artūro Dambrausko vadovaujamu choru „Vilnius“.

Gerbiamieji, pradedame iškilmingą minėjimą, skirtą Lietuvos laisvės gynėjų dienai, ir Laisvės premijos įteikimo ceremoniją.

Šiandien mes vėl, kaip ir 1991-ųjų sausį, susirinkome dar kartą paliudyti laisvę. Kai Europoje vyksta karas, kai dėl savo šalies ir viso pasaulio laisvės žūsta tūkstančiai Ukrainos piliečių, mes kaip niekada aiškiai suprantame, kokia laisvė yra trapi ir kokia brangi. Saugokime ją. Jau 33 metus čia, istorinėje Kovo 11-osios Akto salėje, pagerbti Sausio 13-osios žuvusių didvyrių laisvės gynėjų susirenka žuvusiųjų artimieji. Artimieji tų, kurie padėjo galvas gindami Tėvynės Nepriklausomybę Lietuvos pasienyje, prie Televizijos bokšto, Radijo ir televizijos bei Seimo rūmų. Skaudžiai nukentėjusieji nuo sovietų agresijos, kovotojai už Lietuvos laisvę, Nepriklausomybės gynėjai, Lietuvos Respublikos vadovai, Seimo nariai, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai, Ekscelencijos diplomatai. Šiandien čia ir svečiai iš Europos Parlamento, ir kiti garbūs šio minėjimo dalyviai.

Kalbės Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen. *(Plojimai)*

Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkės Viktorijos Čmilytės-Nielsen kalba

V. ČMILYTĖ-NIELSEN. Ekscelencija Lietuvos Respublikos Prezidente Gitanai Nausėda, Pirmasis atkurtos nepriklausomos valstybės vadove Vytautai Landsbergi, Prezidente Dalia Grybauskaitė, Europos Parlamento Pirmininke Roberta Metsola, premjere Ingrida Šimonyte, Ekscelencijos ambasadoriai, kolegos Seimo nariai, gerbiamieji laisvės gynėjai, ponios ir ponai. Šiandien susibūrėme čia, istorinėje Kovo 11-osios Akto salėje, paminėti Sausio 13-osios aukų atminimą ir pagerbti 2023 metų Laisvės premijos laureatus.

Pirmiausia norėčiau pasveikinti mūsų viešnią, Europos Parlamento Pirmininkę Robertą Metsolą, specialiai atvykusią atsiimti Laisvės premijos, kuria įvertintas Europos Parlamentas kaip institucija, reikšmingai prisidėjusi prie demokratijos plėtros ir nuosekliai rėmusi Baltijos šalių Nepriklausomybės siekį. *(Plojimai)*

Taip pat norėčiau nuoširdžiai pasidžiaugti, kad tarp mūsų yra Petras Plumpa, 2023 metų Laisvės premijos laureatas, neginkluoto antisovietinio pasipriešinimo dalyvis, buvęs politinis kalinys, publicistas, „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos“ bendradarbis, tuomet taip pat prisidėjęs prie Molotovo–Ribentropo pakto medžiagos platinimo. *(Plojimai)*

„Nacionalinio suverenumo negalima suteikti nei panaikinti, jį galima tik pažeisti ar atstatyti“, – sakoma 1979 m. rugpjūčio 23 d. pasirašytame Keturiasdešimt penkių pabaltijiečių memorandumė, raginančiame likviduoti Molotovo–Ribentropo pakto padarinius: išvesti okupacinę kariuomenę ir užtikrinti laisvą Baltijos šalių raidą. Tuomet tai buvo tarsi šauksmas tyruose, sovietinė imperija atrodė neįveikiama, nors iki Baltijos kelio, subūrusio apie 2 mln. žmonių ir sujungusio trijų Baltijos šalių sostines – Vilnių, Rygą ir Taliną, buvo likęs vos dešimtmetis.

Didžiulėmis pastangomis Memorandumas vis dėlto pasiekė Helsinkio susitarimo Baigiamąjį aktą pasirašiusių valstybių vyriausybes, Jungtines Tautas, o paskui ir Europos Parlamentą, kur po ilgų debatų 1983 m. sausio 13 d. buvo priimta rezoliucija, patvirtinusi, kad okupuotų Baltijos šalių suverenitetas tarptautinės teisės požiūriu nėra ir negali būti panaikintas. Ši rezoliucija buvo

milžiniškas politinis ir moralinis laimėjimas, o Europos Parlamentas tapo vienintele tokio rango tarptautine institucija, atvirai parėmusia Baltijos šalių išsivadavimo siekį.

Praėjus aštuoneriems metams po tragiškų 1991 metų sausio 13-osios įvykių, Europos Parlamentas ryžtingai pasmerkė sovietų kariuomenės agresiją. Tokį principingą veikimą Europos Parlamentas išlaiko iki šiol, o jo pozicija nuosekliai remiant Ukrainą ypač reikšminga ir nusipelnusi aukščiausio įvertinimo.

Kasmet minėdami Laisvės gynėjų dieną, degindami atminimo laužus, prikeliančius praeities įvykius, vis geriau, aiškiau suprantame, koks mūsų laisvėjimo kelias ir koks mūsų būdas būti laisviems. Praeito amžiaus devintojo dešimtmečio pabaigoje susikūręs Lietuvos Sąjūdis, atvedęs prie Kovo 11-osios ir Nepriklausomybės, tęsė, anot kultūros istoriko Vytauto Kavolio, visiems lietuviškiems sukilimams būdingą nuosaikumo ir humaniškų tikslų tradiciją.

Kai oficialiai baigėsi Antrasis pasaulinis karas, nusileido geležinė uždanga, tapo aišku, kad okupuotoje Lietuvoje kova už laisvę bus ilga ir kruvina, o priešas – klastingas, žiaurus ir nesirenkantis priemonių. Tačiau net ir tokiomis teroro sąlygomis buvo kviečiama nepaminti žmoniškumo ir vadovautis demokratinėmis vertybėmis. 1947-aisiais partizanų suvažiavime Vilniuje Kęstučio apygardos vadas Visvydas sakė: „Partizanai ir ateityje norės būti kovotojais dėl laisvos demokratinės Lietuvos, kurioje visiems be išimties jauku, šviesu ir gera būtų gyventi, viešpatautų socialinis teisingumas, paremtas naujais principais, ir niekad daugiau nebūtų sūnų ir posūnių.“

Čia mūsų laisvės kelias, taip norime būti laisvi. 1991 m. sausio 16 d., atsisveikinant su Sausio 13-osios aukomis Katedros aikštėje, poetas Justinas Marcinkevičius sakė: „Ne keršto šaukiasi mūsų širdys. Teisingumo šaukias, jeigu jis dar yra šiame pasaulyje. Žmogiškumo, jeigu jis dar visiškai nesutryptas. Tegu žino Nepriklausomybės priešai, kad savo tikėjime ir kovoje mes dar labiau sutvirtėjome, nes mūsų žuvusieji niekada neapleidžia mūsų, jie pasilieka kartu su mumis, jie paremia ne tik mus – jie paremia laisvę, teisingumą, demokratiją, visuotinius tiesos ir humanizmo principus.“

Čia mūsų kelias – nesusitapatinti su tais, kurie nori mus nugalėti, pavergti, sunaikinti. Nepasiduoti aklam kerštui, nepaversti nuoskaudos kriterijumi, nepasisavinti monopolinės teisės teisti. Ginti savo teisę į laisvę neprarandant žmogiško orumo, neatimant žmogiškumo iš kitų. Pasak liudininkų, Sausio 13-ąją griaudėdant tankų pabūklams, švilpiant kulkoms žmonės bėgo šaudančiųjų link, o ne nuo jų. Pastatus gynę žmonės stengėsi kalbėtis su kareiviais, mėgino įtikinti, žiūrėjo į juos kaip į žmones, turinčius tėvus, brolius, seseris, pagaliau turinčius sąžinę, o ne vien kaip į rekrutus, laikančius ginklą.

Pabaltijiečių memorandumą greta lietuvių, latvių ir estų taip pat pasirašė ir rusų disidentai – Andrejus Sacharovas ir Jeleną Boner, jų parašai dar padidino dokumento svorį. Beje, pirmoji Laisvės premija buvo įteikta žmogaus teisių gynėjui ir Andrejaus Sacharovo bendražygiui Sergejui Kovaliovui.

Vertinti žmogiškumą – tai mūsų laisvėjimo kelias. Šiuo keliu žengdami atėjome iki Kovo 11-osios, jis lygiai prieš du dešimtmečius mus atvedė į Europos Sąjungą ir Šiaurės Aljansą. Minėdami Sausio 13-ąją, visada prisiminsime, kad laisvės keliu žengdami savo tikslą pasiekėme ir tokių tarptautinių institucijų kaip Europos Parlamentas dėka, ir pastangomis tokių pasiaukojančių laisvės darbininkų kaip Petras Plumpa, ir Laisvės gynėjų, ir savo gyvybes Sausio 13-ąją paaukojusiųjų dėka. Amžina pagarba jiems. Ačiū. *(Plojimai)*

T. JAČIAUSKAS. Pagerbkime žuvusius Lietuvos laisvės gynėjus, jų vardus prisimindami savo maldose, kalbėdami „Tėve mūsų“, giedodami „Tėvyne mūsų“. *(Minėjimo dalyviai atsistoja)*

Giedriui Paviloniui diriguojant chorui „Vilnius“, atliekamas kompozitoriaus Vaclovo Augustino kūrinys „Tėvyne mūsų“, rodomas Sausio 13-osios aukų portretų videografinis koliažas. (Plojimai)

Ačiū Lietuvos didvyriams.

Į šią tribūną kviečiame Sausio 13-osios kruvinąją naktį nuo sužvėrėjusių okupantų nukentėjusį, bet išgyvenusį Laisvos Lietuvos gynėją Rimantą Olšinską.

Lietuvos laisvės gynėjo Rimanto Olšinsko kalba

R. OLŠINSKAS. Brangūs Lietuvos žmonės, Sausio 13-ąją didvyriškai ginant Lietuvos nepriklausomybę žuvusiųjų artimieji, sužeistieji bendražygiai, Ekscelencija Lietuvos Respublikos Prezidente, gerbiami esami ir buvusieji Lietuvos valstybės vadovai, gerbiami signatarai, Seimo nariai, garbūs iškilmingo minėjimo dalyviai.

Kasmet Sausio 13-ąją mes minime Laisvės gynėjų dieną ir vėl prisimename įvykius, kurie pakeitė Lietuvos ateitį ir paskatino Sovietų Sąjungos žlugimą. Tai įvyko prieš 33 metus. Tai visai nedaug istorijoje, tačiau mums – tai trečdalis amžiaus, pasikeitusi viena karta. Lietuvos sūnūs bei dukros niekada neturi pamiršti tų dienų įvykių.

33 metai. Visus tuos metus skausmas ir džiaugsmas gyvena kartu su mumis čia, krūtinėje. Džiaugsmas – kad mes pasiekėme savo, savo tėvų, savo senelių išsvajotą, tremtyse, lageriuose ir KGB rūsiuose širdyje subrandintą tikslą. Skausmas – kad mums teko paaukoti brangiausią, ką mes turime – savo sveikatą, o iškiliausiems – ir savo gyvybę.

Pacituosiu Ukrainos Prezidento Volodymyro Zelenskio žodžius: „Mes jau nugalėjome Rusiją mintyse, o dabar reikia nugalėti kovos lauke.“ Mes 1991 metų sausį nebebijojome sovietų imperijos. Mes priešinomės, bet pirmiausia turėjome nugalėti ją savo mintyse. Ir išdrįsime! Su dainomis, trispalvėmis, laužais, maldomis susitelkėme ir atsistojome prieš tankais ir automatais ginkluotą jėgą. Mums, mažos šalies gyventojams, tai buvo ypatinga drąsa. Tai buvo laikas, kai atsiskleidė Lietuvos žmonių vienybė, kai tūkstančiai Lietuvos piliečių žvarbias naktis leido ne šiltuose namuose, o saugojo svarbiausias valstybės institucijas. Didžioji tautos dalis buvo vieninga ir pasiryžusi viskam, nors žinojome, kad beginklis pilietinis pasipriešinimas ir taikūs protestai ne visada pasiekia tikslą. Jie buvo žiauriai numalšinti Baku 1990 metais, Tbilisyje 1989 metais, prieš tai Prahoje 1968 metais, Vengrijoje 1956 metais. Tai buvo kova už tai, kokiame pasaulyje gyvens mūsų vaikai ir vaikaičiai, ir jų vaikai. Ar tai bus šviesos pusė – demokratija, teisė laisvai kalbėti, reikšti savo nuomonę, keliauti, prisijungti prie pasaulio bendruomenės, ar vėl mus nublokš atgal į uždara sovietinį prievartos lagerį? Dabar labai lengvai žiūrima į laisvę ir net nepagalvojama, kiek paprastam civiliam žmogui reikėjo drąsos eiti, stovėti ir savo kūnu ginti tai, kas brangu. Nežinai, ar pasiseks iškovoti, išsivaduoti, bet mes tada apsisprendėme...

33 metai praėjo nuo įvykių 1991 metų sausį, bet prieš akis vėl ir vėl iškyla vaizdai, palikę pėdsaką visam mano gyvenimui. Kiekvieną Sausio 13-ąją, tapusią mano antruoju gimtadieniu, aš, tų įvykių dalyvis ir liudininkas, iš naujo išgyvenu tas lemtingas mūsų šaliai istorijos valandas. Vėl atmintyje atgyja tankai, sukiojantys pabūklus ir šaudantys virš beginklių žmonių galvų, dūmai, plieskiantys prožektoriai, byrantys ant galvų stiklai iš smūgio banga sudaužytų aplinkinių namų langų, kareiviai, su keistomis veido išraiškomis daužantys automatų buožėmis žmonėms per galvas, kraupus balsas iš šarvuotio garsiakalbio, raginantis skirstytis.

Aš, kaip ir daugelis, tada priėmiau sprendimą būti ten kartu su kitais ir ginti mūsų laisvę, savo laisvę. Nesigailiu to žingsnio ir įteikiau dovaną – laisvę sau, savo dukroms, vaikaičiams, mūsų ateičiai. Nes ginti Tėvynę ir savo artimą – prigimtinė kiekvieno Lietuvos piliečio pareiga.

Mes išsilaisvinome, bet gyvename greta parako statinės, ir gyventi teks, kol bus sunaikintas blogio šaltinis, nes agresorius niekur nedingo – užpuolė gretimą šalį, žudo civilius žmones ir naikina miestus. Negalime būti jam pakantūs, turime duoti atkirtį ir remti bet kurios kitos tautos teisę ginti savo Tėvynę ir Laisvę. Dėkoju. (*Plojimai*)

T. JAČIAUSKAS. Dėkojame gerbiavam Rimantui. Dabar dar keli vaizdo liudijimai, trumpam nukelsiantys mus į ne tokią ir tolimą praeitį, į tą laiką, kai mums daug kas dar buvo prieš akis. Laiką, kai buvome drąsūs ir tikėjome, kad beginklė minia gali sustabdyti kruviną okupantų armiją.

Rodomas vaizdo pasakojimas „Liudijimai“.

Ačiū mūsų didvyriams.

Į tribūną kviečiame Lietuvos partizanų vado, Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Prezidiumo pirmininko, kovojančios Lietuvos Prezidento Jono Žemaičio-Vytauto produkterėčią Aną Luisą Monšę. (*Plojimai*)

**Lietuvos partizanų vado, Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Prezidiumo pirmininko,
kovojančios Lietuvos Prezidento Jono Žemaičio-Vytauto produkterėčios
Anos Luisos Monsės kalba**

A. L. MONSĖ. Man pasisekė. Pasisekė, kad kaip artimiesiems 1991-ųjų sausio 13-ąją man nereikėjo važiuoti į Vilnių ir kartu su tūkstančiais beginklių žmonių stoti prieš Sovietų Sąjungos desantininkus, tankistus, omonininkus. Man taip pat pasisekė ir todėl, kad kaip seneliams 1941-ųjų birželio 14-osios naktį man nereikėjo sėstis į gyvulinį vagoną ir būti ištremtai į Sibirą, kur daugiau nei 20 metų reikės kęsti alkį, patyčias ir šaltį.

Pasisekė dar ir dėl to, kad kaip Jonui Žemaičiui-Vytautui man nereikėjo palikti savo vos ketverių metų sulaukusio sūnaus ir kartu su kitais miško broliais ir seserimis išeiti į nelygią kovą prieš Sovietų Sąjungą.

Man pasisekė, nes gimiau jau vėl nepriklausomoje Lietuvoje.

Tačiau sėkmė yra toks laikinas dalykas. Šiandien mokausi Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje, jaunesniųjų karininkų vadų mokymuose. Todėl, kad mes vis dar turime tą pačią problemą, kuri mūsų regiono neapleidžia šimtus metų, – Rusiją.

Istorikai sako, kad atėjus karui turime tris pasirinkimus. Pirmas – bėgti. Pabėgus savo valstybei, žinoma, galima veikti: užsiimti priešo dezinformacijos demaskavimu, padėti kitiems bėgantiems, remti savus finansiškai. Tačiau tai turi savo apribojimų.

Antras – prisitaikyti. Likti šalyje ir adaptuotis prie naujojo režimo. Žinoma, tai nėra lengva – brutalaus politinės permainos, ekonominiai pokyčiai, neišvengiamos represijos prieš nepaklusniuosius. Žinoma, be tų, kurie lieka, neišeitų atkurti valstybės iškovojus Nepriklausomybę. Tačiau tai sudėtinga.

Trečias – aktyviai priešintis, arba dar kitaip – kovoti. Priešintis žodžiu, veiksmu arba prirėkus net ir ginklu. Paminti savo instinktus, gal net paaukoti save dėl didesnio tikslo. Tai pats nepatogiausias sprendimas, kurį gali priimti žmogus išaušus dienai X, tačiau be jo, aš suprantu, nelieka valstybės. Būtent tai ir yra tas pasirinkimas, kurį Lietuvos žmonės priėmė ne vieną ir ne du kartus istorijoje. Gyventojai aktyviai priešinosi 1863, 1918, 1944 ir 1991 metais, esant skirtingoms aplinkybėms, bet visada tuo pačiu tikslu.

Šiandien, Laisvės gynėjų dieną, aš dėkoju visiems civiliams, kariams, partizanams, gynusiems Lietuvos laisvę. Žinau, kad šį sprendimą priimti tikrai buvo sunkiausia. Žinau, nes 2022 metais, pajutusi labai tikrą agresoriaus grėsmę, išsigandau. Tačiau vėliau apėmė dar didesnė baimė – baimė prarasti laisvę. Laisvę, už kurią jūs ir jūsų mamos, ir jūsų tėčiai, sesės, dėdės ir proseneliai kovojo, atkovojo ir dar kartą kovojo. Tai, ką šiandien turiu, tikrai neatėjo lengvai ir savaime. Todėl prireikus nusprendžiau ir pati priimti trečią pasirinkimą.

Tikiuosi, kad iš jau laisvoje Lietuvoje gimusios kartos laisvės niekas nebemėgins atimti. Tačiau jei išauštų tokia diena, tikiu, mano karta pasielgtų lygiai taip kaip ir Sausio įvykių dalyviai. Taip, kaip pridera. Tėvynės labui. (*Plojimai*)

T. JAČIAUSKAS. Dėkojame mūsų viešniai.

O dabar žodį tarti kviečiame Lietuvos teisingumo viceministrę, kovojančią už istorinę teisingumą, daktarę Gabiją Grigaitę-Daugirdę.

Teisingumo viceministrės Gabijos Grigaitės-Daugirdės kalba

G. GRIGAITĖ-DAUGIRDĖ. Jūsų Ekscelencija Respublikos Prezidente Gitanai Nausėda, Jūsų Ekscelencija Europos Parlamento Pirmininke Roberta Metsola, gerbiamoji Seimo Pirmininke, gerbiamoji Ministre Pirmininke, Prezidente Dalia Grybauskaitė, Pirmasis atkurtos valstybės vadove profesorius Vytautas Landsbergis, Laisvės premijos laureatė Petrai Plumpa, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai, Vyriausybės ir Seimo nariai, brangūs laisvės gynėjai, žuvusiųjų už laisvę artimieji, garbūs svečiai.

Šiandien minime Laisvės gynėjų dieną. Dieną, kai beginklė lietuvių tauta įrodė pasauliui, kad ši tauta ir jos ateitis niekada nepriklausė, nepriklauso ir nepriklausys agresoriui ir okupantui. Dieną, kai lietuvių tautos ryžtas ir susitelkimas nutiesė kelią į Laisvę ir Nepriklausomybę.

Tarptautinė teisė suteikė tvirtą teisinį pagrindą atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Remiantis tarptautine teise, sovietų agresija, okupaciniais metais ir Sausio 13 dieną vykdyti masiniai ir sistemingi žmogaus teisių pažeidimai galėjo būti kvalifikuojami ir baudžiami kaip tarptautiniai nusikaltimai, siekiant užtikrinti šių nusikaltimų pripažinimą bei pasmerkimą tarptautiniu lygmeniu. Drąsi ir pasirengusi gintis tauta, tarptautinė teisė kartu su tarptautine parama, įskaitant ir narystę tarptautinėse organizacijose, buvo, yra ir bus tokių valstybių kaip Lietuva, o šiandien ir Ukraina – esminiai išlikimo garantai agresijos atveju.

Agresijos nusikaltimas nukreiptas ne į pavienius objektus ar asmenis, agresijos nusikaltimo objektas yra nepriklausoma valstybė, jos suverenitetas ir laisvė. Rusijos agresija prieš Ukrainą, prasidėjusi dar 2014 metais, įrodo, kad agresoriui netrūksta drąsos ir vėl nusišluostyti kojas į pamatines tarptautinės teisės saugomas vertybes. Tarptautinei bendrijai, deja, vis dar pritrūksta drąsos ir ryžto teisti ir nuteisti agresorių.

Istorija įrodo, kad esminiai tarptautinės teisės proveržiai įvyko po pasaulį sukrėtusių įvykių. Po Antrojo pasaulinio karo buvo įsteigtos Jungtinės Tautos ir Jungtinių Tautų Chartijoje įtvirtintas pamatinis ginkluotos jėgos nenaudojimo principas. Supratus, kad agresijos karus sukelia ne abstraktūs dariniai – valstybės, o joms vadovaujantys konkretūs asmenys, įsteigtas Niurnbergo tribunolas, padėjęs pamatus tarptautinei baudžiamajai teisei. Vėliau įsteigti tarptautiniai baudžiamieji tribunolai įtvirtino bausmės už įvykdytus tarptautinius nusikaltimus neišvengiamumą.

Tarptautinė teisė įrodė galėjimą pasikeisti, o suvokimas, kad nebaudžiamumas už baisiausius tarptautinius nusikaltimus turi negrįžtamas pasekmes ne tik konkrečios visuomenės tvariam vystymuisi, bet ir viso pasaulio tarptautinei taikai, leido tarptautinio baudžiamojo teisingumo idėjai tapti realybe. 1998 metais tarptautinė bendrija įsteigė nuolat veikiančią Tarptautinį Baudžiamąjį Teismą. Jo misija – teisti už tarptautinius nusikaltimus tada, kai pačios valstybės nenori ar negali nuteisti kaltųjų asmenų, ir užkirsti kelią nebaudžiamumui.

Ši istorinė perspektyva man, kaip tarptautinės teisės mokslininkei, leidžia tikėti ir tikėtis, kad tarptautinė teisė iki ir po agresijos prieš Ukrainą nebus tokia pati. Noriu tikėti, kad tarptautinė bendrija susitelks ir pakeis tarptautinę teisę, pagal kurią agresijos nusikaltimas yra tarptautinis nusikaltimas, tačiau vis dar be aiškaus agresorės valstybės vadovų baudžiamosios atsakomybės modelio visais atvejais, kai kyla akivaizdi grėsmė kitos nepriklausomos valstybės išlikimui. Noriu tikėti, kad tarptautinė bendrija pakeis tarptautinę teisę, pagal kurią paieškos sprendimų konfiskuoti agresoriaus turtą užtrunka ilgiau, nei agresoriui užtrunka susirasti naujų rėmėjų savo agresijai Ukrainoje toliau vykdyti.

Tarptautinę teisę kuria ir keičia valstybės, tačiau kartu puikiai suprasdamos, kad ir jos pačios turės paklusti pasikeitusiems taisyklėms, todėl atsiriboti nuo savanaudiškų politinių motyvų ir geopolitinių išskaičiavimų, deja, bet pavyksta ne visada ir ne visoms. Yra manančių, kad ir didžiausiose neteisėtumo situacijose teisiniai sprendimai turi atitikti politines realijas. Teigiama, kad būtent todėl, kad teisinis sprendimas atitiko to meto politines realijas, Niurnbergo tribunolą įsteigti pavyko. Pavyko, bet, siekiant neeskaluoti situacijos po Antrojo pasaulinio karo, Sovietų Sąjungos įvykdytų tarptautinių nusikaltimų vykdytojai Niurnbergo teisingumo kirčio išvengė. Šiandien šis Sovietų Sąjungos vadovų nebaudžiamumo faktas laikomas vienu iš didžiausių Niurnbergo tribunolo teisėtumo ir, svarbiausia, teisingumo trūkumu. O Putino Rusija ne tik draudžia perrašyti ar diskutuoti apie šią Niurnberge patvirtintą nebaudžiamumo tiesą, bet ir puikiai supranta, kad tarptautinis teisingumas gali būti politinio kompromiso dalykas, kad ir šiek tiek palaukus.

Atsakomybės už agresijos nusikaltimą suregulavimas Tarptautinio Baudžiamojo Teismo statute yra kitas pavyzdys, ką reiškia kompromisai tarptautinėje teisėje. Teismas galėjo išduoti arešto orderį Putinui už karo nusikaltimus, bet negalėjo jo išduoti už pagrindinį blogio nusikaltimą, kaip jis buvo įvardintas Niurnbergo tribunolo, tai yra agresijos nusikaltimą, kurio aukos yra ne tik civiliai asmenys, bet ir kiekvienas savo gyvybę už laisvę paaukojęs Ukrainos karys.

Nors agresijos nusikaltimas į Romos statutą kaip tarptautinis nusikaltimas buvo įtrauktas dar 1998 metais, tačiau dėl šio nusikaltimo apibrėžimo ir Teismo jurisdikcijos buvo susitarta tik po daugiau nei dešimties metų. Mažosioms valstybėms, siekusioms tokių pačių Teismo galių kaip

ir kitų tarptautinių nusikaltimų atvejais, teko nusileisti, o dėl kompromiso su didžiosiomis valstybėmis agresijos nusikaltimui buvo nustatytos išimtinės taisyklės, būtent dėl kurių šiandien šis Teismas negali imtis agresijos nusikaltimo prieš Ukrainą.

Už lietuvių tautos teisę gyventi laisvoje Lietuvoje kovoję partizanai ir prieš 33 metus laisvę gynusieji kompromisų nedarė. Nedarė jų ir kitos valstybės, remdamosi tarptautine teise, pripažindamos atkurtos Lietuvos Nepriklausomybę. Kompromisų nedarė ir ikiteisminius tyrimus dėl sovietų agresijos ir okupacijos metais įvykdytų tarptautinių nusikaltimų pradėjusios nepriklausomos Lietuvos teisėsaugos institucijos bei teisėjai, priėmę apkaltinamuosius nuosprendžius, nors ir praėjus daugeliui metų po šių nusikaltimų įvykdymo. Praeitais metais Rusija už akių nuteisė Lietuvos teisėjus, priėmusius šiuos nuosprendžius, taip pat ėmėsi baudžiamojo persekiojimo veiksmų prieš bylą tyrusius prokurorus ir išdavė arešto orderius. Tokia yra bekompromisio teisingumo kaina: sukurptos baudžiamosios bylos, nuolatiniai bauginimai bei grasinimai istorinį teisingumą vykdančioms ir jį įvykdžiusioms.

Lietuvos patirtis įrodo, jog baudžiamojo teisingumo paieškos praėjus daugeliui metų nėra lengvos, todėl šiandien savalaikis Rusijos vadovų baudžiamosios atsakomybės užtikrinimas už įvykdytą agresijos prieš Ukrainą nusikaltimą turi būti esminis tarptautinės bendrijos prioritetas. Kaip šiandien yra kritikuojamas Niurnbergo tribunolas, taip istorija įvertins ir teisinį atsaką Rusijos vadovybei už įvykdytą agresijos nusikaltimą prieš Ukrainą.

Istoriniai sprendimai turi būti ne tik teisėti, bet ir teisingi, o teisingi sprendimai šiandieną yra tie, dėl kurių tarptautinės teisės taikymas negalėtų tapti derybų ar politinio kompromiso su agresoriumi objektu, tai yra tarptautinis baudžiamasis tribunolas agresijos nusikaltimui prieš Ukrainą ir Tarptautinio Baudžiamojo Teismo statuto pokyčiai dėl šio Teismo galių agresijos nusikaltimo atžvilgiu. Nebaudžiamas blogis linkęs augti, todėl tik tarptautinės bendrijos vardu įsteigtas tribunolas galėtų pasmerkti Rusijos imperialistinę ideologiją ir, svarbiausia, nuteisti tiesiogiai už agresiją prieš Ukrainą atsakingus dabartinius Rusijos vadovus.

Rusija turi išmokti pralaimėti ne tik karo lauke Ukrainoje ar energetikoje, bet ir teisinėje kovoje už pamatinę tarptautinės teisės saugomą vertybę – taiką. Lietuvių tauta įrodė drąsos ir principingų sprendimų svarbą. Šiandien principingų sprendimų būtinybę, remdami Ukrainos kovą už išlikimą, įgyvendindami sankcijas agresorei ir siekdami baudžiamojo teisingumo, turime kiekvieną dieną rodyti ir įrodyti tam, kad tarptautinei teisei būtų suteikta galimybė pasikeisti ir užtikrinti bekompromisę agresoriaus politinę, teisinę ir finansinę atsakomybę, nes tai esminė ir mūsų saugumo prielaida.

Gerbiamieji, profesorius Vytautas Landsbergis kažkada pasakė, kad teisingumas, kaip ir tėvynė – arba turi širdyje, arba ne. Prieš 33 metus laisvės gynėjų širdys buvo pilnos tėvynės ir teisingumo. Šiandien visuomenė, sukrėsta agresijos prieš Ukrainą, nerimauja. Palinkėsiu kiekvienam iš mūsų pilnų širdžių ir drąsos, neužmirštuolės kiekvieno lietuvių širdyje tam, kad toliau padėtume Ukrainai kovojant ir už mūsų laisvę, stiprintume savo jėgas ir dvasią tam, kad prirėmus kiekvienas nebijotume tapti laisvės gynėju. Ačiū už galimybę šiandien būti čia. *(Plojimai)*

T. JAČIAUSKAS. Dėkojame. Vakar mes degėme atminimo laužus savo Nepriklausomybės aikštėje, prie Vilniaus televizijos bokšto, prie Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos pastato. Šildydami rankas prie ugnies prisiminėme, kaip prieš 33 metus budėjome ir saugojome Lietuvos širdį, o šiandien mūsų sielas tegul sušildo muzika „Iš ugnies“.

Jurgai Šeduikytei atliekant dainą „Iš ugnies“, rodomas istorinių nuotraukų koliažas. (Plojimai)

Gerbiamieji, pradėdame iškilmingą Laisvės premijos įteikimo ceremoniją.

Vyksta iškilminga 2023 metų Laisvės premijos įteikimo ceremonija.

Skambant melodijai, rodomas nuotraukų koliažas apie Laisvės premiją ir jos laureatus.

Ar kada susimąstėme, kodėl taip bijoma laisvės? Nes ji yra užkrečiama. Gal todėl mes neišsibėgiojome Sausio 13-ąją išgirdę pirmuosius tankų šūvius? Tik dar tvirčiau susikibome rankomis.

Gal todėl didžioji dalis Lietuvos nemiega, kai Kyjive griaudi sprogimai? Gal todėl ypač daug jaunimo rikiavosi į laisvės grandinę nuo Vilniaus katedros iki pat Baltarusijos sienos? Mes atpažįstame laisvės skonį. Tačiau laisvė neateina savaime, ji nenukrenta iš dangaus – ji sudygsa iš lėto kažkieno širdyse, mintyse, kažkieno darbuose. Jų visuomet buvo – tų, kurie net ir juodžiausiu laiku kovojo už laisvę. Jie yra pagerbiami Laisvės premija.

Šį simbolinį Laisvės riterių klubą prieš dešimt metų sumanyta burti Lietuvos Respublikos Seimo sprendimu, pasitinkant Sausio 13-osios dvidešimtmetį. Simboliška, kad pirmasis šia premija apdovanotas disidentas Sergejus Kovaliovas, kovojęs prieš sovietinį režimą, kadaise už antisovietinę agitaciją ir propagandą buvo teisiamas Vilniuje. Laisvės premija įteikta daug ką dėl laisvės paaukojusiems rezistentams, lyderiams, įkvėpėjams, žmonėms, tikintiems tuo, ką daro, ne nutildytiems ir neįbaugintiems. Jie – laisvės gynėjai ne tik iš Lietuvos pagerbti. Simboliška, kad Laisvės premijos laureatai yra apdovanojami ir „Laisvės“ skulptūrele – miniatiūrine tarpukario monumento, sukurtu Juozo Zikaro, kopija. Tegul sparnuotas angelas saugo ne tik šios premijos laureatus. Tegul jis saugo pačią laisvę.

Šiomet bus įteiktos dvi Laisvės premijos: pirmoji paskirta Lietuvos neginkluoto antisovietinio pasipriešinimo dalyviui, pagrindinės spaudos leidėjui ir publicistui, politiniam kaliniui, „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos“ bendradarbiui Petriui Plumpai už antisovietinę veiklą bei leidybą, už laisvo žodžio sklaidą. Kelis kartus kalėjęs griežtojo režimo lageriuose Petras Plumpa sugėbėjo netgi įkalintas dalyvauti protesto akcijose ir pasirašyti kreipimąsi į Vakarų politikus. Tegyvuoja laisvė!

Skambant trimitui, Garbės sargybos kuopos kariai į Seimo Kovo 11-osios Akto salę iškilmingai įneša „Laisvės“ statulėlę.

Kalbės Laisvės premijų komisijos pirmininkė Paulė Kuzmickienė.

Lietuvos Respublikos Seimo narės, Laisvės premijų komisijos pirmininkės Paulės Kuzmickienės kalba

P. KUZMICKIENĖ. Šiandien yra ta diena, kai permąstome, kas kūrė, augino ir apgynė Lietuvą, kas yra tikroji Lietuvos sąžinė.

Būdamas Lietuvos Tarybos pirmininku Antanas Smetona vaizdžiai pasakė, kad Jono Basanavičiaus „Aušra“ nušvietė Lietuvą. Česlovas Milošas, kalbėdamas apie Vasario 16-osios Lietuvą, yra pašmaikštavęs, kad ją sukūrė filologai. Česlovas Milošas turėjo omenyje aušrininkus ir varpininkus. Mėgindami paaiškinti Kovo 11-osios stebuklą, koku būdu visuomenė sukilo prieš totalitarinį režimą, atsigręžiamo į pasipriešinimo laikyseną – partizaninį judėjimą, rezistentus ir disidentus. Kartais sakome, kad politinė tauta virto staiga. Ką turime mintyje, kai sakome virto? Stai ga ėmė ir pavirto? Ar tik stebuklo būdu? Tuo suabejočiau ir nebūčiau viena.

Štai Aleksandras Štormas paskaitoje apie politinę sąmonę okupuotoje Lietuvoje sakė: „Apie vidinę lietuvių tautos kapituliaciją Sovietų Sąjungoje negali būti nė kalbos. Tautos nepriklausomybinė politinė sąmonė neišnyko. Su pilietinio karo pabaiga išnyko tik jungiamoji grandis, kuri nepriklausomybinę politinę sąmonę darė apčiuopiamą, gyvenime aktyviai besireiškiantį veiksni. O be šios jungiamosios grandies tautos nepriklausomybinė politinė sąmonė tarsi susiatomino ir persikėlė į žmonių asmeninį vidinį gyvenimą, visą pasaulį.“

Čia svarbiausia – jungiamoji grandis. Ji niekur neišnyko. Toji jungiamoji grandis – tai atvirosi rezistencija. Apie disidentus Aleksandras Štormas prabilo tik vėliau, teigdamas, kad tai „maža, bet reprezentatyvi totalinės opozicijos sovietams dalis“, tačiau kiek jų buvo, daug ar mažai? Ir ką tai reiškia mums?

Romo Kalantos susideginimas. Tai – daug ar mažai?

„Neokupuotas. Antanas Terleckas“. Tai – daug ar mažai?

Ona Galdikaitė. Ji gi ir Vynmedžio šakelė, vienuolė, poetė, jos eilėraščiai ir giesmės „Irkis į gilumą“ ir „Mariją mylėti vien trokšta širdis“. Tai – daug ar mažai? Mes turime atsakyti ir tai yra mūsų sąžinės reikalas.

Ir šiandien mes atsakome Petrui Plumpai. Kalbame apie Lietuvos sąžinę. Apie jus, išlikusį laisvu piliečiu okupacijos gniaužtuose.

„Jis atrodo kietas“, – tai paauglio atsakymas žurnalistei, knygų mugėje paklaususiai, kuris iš pristatomų herojų jam atrodo patraukliausias? Jiedu stovėjo prie Petrui skirtos stendo dalies – kelių biografijos sakinių ir nuotraukos su trispalve. Petras Plumpa. Priesaika, tikėjimas, tiesa, išmin-tis per nuolankumą.

Kietas, nes būdamas šešerių nešė maistą partizanams, būdamas dvylikos mokykloje su ben-draamžiais žodžiais kovojo su raudonaisiais, kad ir užrašų, sakysiu jį lietuviškai, „Pasiimk kastu-vą ir išsikask sau duobę“, kurio trumpinys reiškė komjaunimo organizacijos pavadinimą.

Šešiolikos jis įsijungė į moksleivių antisovietinę organizaciją.

Septyniolikos jis kūrė „Laisvę Lietuvai“, prisiekė kovoti už Lietuvos nepriklausomybę Ažuo-lyne, iki bus laisva Lietuva. Jis priesaikos laikėsi visada.

Būdamas devyniolikos – 1958 m. vasario 16 d. išvakarėse jis ant Petrašiūnų elektrinės kami-no iškėlė trispalvę, nes tai buvo aukščiausia vieta, ir ta vėliava plevėsavo aukščiau už okupantų vėliavą. Už tai – septyneri metai Mordovijos lageryje.

Petras Plumpa, grįžęs iš lagerio, vėl įsijungė į antisovietinę veiklą, keitė pavardę, gyveno po-grindžio sąlygomis, platino krikščionišką literatūrą ir rūpinosi knygų leidyba. Jis rengė daugiau nei 17 tūkst. žmonių pasirašytą Lietuvos katalikų memorandumą, kuris buvo perduotas Leonidui Brežnevui. Po metų, 1972 metais, Petras Plumpa – jau prie „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kroni-kos“. Dar po metų – suimtas antrą kartą ir nuteistas aštuoneriems metams lagerio.

Kagėbistų Petras Plumpa buvo pramintas Chameleonu. Kalėdamas aktyviai veikė politinių kalinių akcijose už žmogaus teises. Ir taip – tai yra kieta. O pats Petras gal paaiškin-tų visą savo gyvenimo veiklą taip – daviau priesaiką, jos ir laikausi, ir nuostatų nekeičiu.

Kažkas yra teisingai pasakęs: „Jokia istorija negarantuoja ateities pergalių, nes gyvieji savo rankomis privalo jas nusikalti.“ Būtent apie tai ir yra Petro Plumpos gyvenimas. Sulig Lietuvos sąžine. (*Plojimai*)

T. JAČIAUSKAS. 2023 metų Laisvės premijos laureatas, antisovietinio pasipriešinimo daly-vis, pagrindinės spaudos leidėjas bei publicistas, buvęs politinis kalinys Petras Plumpa. (*Minėjimo dalyviai atsistoja ir ploja*)

Skambant trimitui, Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen įteikia apdova-nojimą 2023 metų Laisvės premijos laureatui Petrui Plumpai. (Plojimai)

**2023 metų Laisvės premijos laureato, Lietuvos neginkluoto pasipriešinimo
sovietų okupaciniam režimui dalyvio, pagrindinės spaudos leidėjo ir publicisto,
buvusio politinio kalinio Petro Plumpos kalba**

P. PLUMPA. Garbingieji Ekscelencijos, garbingieji Tėvynės Lietuvos piliečiai, svečiai ir laisvės gynėjai! Dėkoju visiems, kurių rūpesčiu tenka stovėti šioje tribūnoje, kad galėčiau padėkoti už pagerimą, kuris, teisybė, priklauso daugeliui Lietuvos žmonių, daugeliui žmonių...

Ypatinga pagarba tiems tūkstančiams Lietuvos partizanų, kurių kaulai tebedūli nežinomų miškų ir laukų duobėse. Tų žuvusių patriotų kraujas apšviečia jautresnių tėvynainių sielas, jas uždega kilniems siekiams ir troškimams. Todėl, kai praėjusio amžiaus viduryje išblėso partizani-nis karas, partizanų kovos ir kraujo aukos paveikti stengėsi savaip priešintis jaunieji moksleiviai, studentai bei kultūrininkai, steigdami patriotines grupeles, platindami atsišaukimus ir keldami tautines vėliavas.

Nuo praėjusio amžiaus 1954 metų iki 1961 metų KGB Lietuvoje aptiko ir sunaikino 112 tokių patriotinių jaunimo organizacijų, jaunimo grupelių, kurių veikloje dalyvavo beveik 800 žmonių, iš esmės jaunimo, moksleivių. Tolesnis šių patriotų gyvenimo kelias buvo sudarkytas: dalis jų bu-vo įkalinti Mordovijos lageryuose, kiti nebegalėjo studijuoti aukštosiose mokyklose, nebegalėjo dirbti pedagoginio ir kultūrinio darbo, negalėjo mokytis dvasinėse mokyklose.

Tačiau, nuslopinus jaunųjų kultūrininkų bangą, prasidėjo kitokia gyventojų raiška – dvasinis bei disidentinis judėjimai. Okupacinės sovietų valdžios adresu nuolat pradėjo eiti pareiškimai su tūkstančių gyventojų parašais, reikalaujant elementarių, ypač religinių, žmogaus teisių ir laisvių. Po „Katalikų Bažnyčios kronikos“ pasirodymo 1972 metais Lietuvoje išėjo net 24 pagrindžio leidiniai, kurie skatino naują atgimimą bei išsilaisvinimą.

Visi šie žmogaus teisių gynėjai buvo persekiojami, baudžiami, kalinami, kol pagaliau 1988 metų birželyje Vilniuje susibūrė įvairių pažiūrų savanoriai, pasivadinę Sąjūdžio iniciatyvine grupe. Juos vienijo pagrindinis siekis – ne tik savęs pačių, bet ir Lietuvos žmonių išsilaisvinimas. Jų mintyse tvyrojo daugumos Lietuvos žmonių svajonė – įgyvendinti tuos tikslus, kurių siekė partizanai, politiniai kaliniai, disidentai ir dvasininkai.

Būtent ši iniciatyvinė grupė sutelkė Lietuvos išlaisvinimo Sąjūdį, kuris paskelbė Lietuvos valstybės atkūrimo aktą. Iniciatyvinė Sąjūdžio grupė davė santūrų veikimo toną, kuris padėjo atsilaikyti prieš pavojingas Kremliaus vanagų provokacijas. Todėl visai iniciatyvinei Sąjūdžio grupei priklauso pagarbaus atminimo vertas ženklas, kaip derlingam 35 šakų medžiui, kurio pavėsyje šiandien gyvena mūsų tauta ir valstybė.

Ir vis tik pagrindinis šios dienos atminimas ir pagarba priklauso tiems brangiems mūsų tėvynainiams, kurie savo krauju aplaistė mūsų žemę prie Televizijos bokšto, prie Medininkų, prie Seimo ir kitur. Jokios premijos jų aukos neatlygins ir jokie žodžiai jų artimųjų nepaguos. Blieka tik nuoširdžiai palinkėti, kad jie ilsėtusi ramybėje ir amžinojo gyvenimo šviesa jiems nuolat šviestų.

Būkime dėkingi ne tik išėjusiems į amžinybę, bet ir tiems, kurie šiandien Ukrainoje kovoja sunkią, kruviną, bet teisėtą kovą už savo ir visų mūsų laisvę! Dėkoju visiems už solidarumą. (*Plojimai*)

T. JAČIAUSKAS. Seimo sprendimu „Laisvės“ statulėlė teikiama ir Europos Parlamentui, vienai pagrindinių Europos Sąjungos institucijų, iš kurios tribūnos laisvę ginantys žodžiai skamba po visą pasaulį. Europos Parlamentui premija skirta už šiandienos pastangas stiprinant demokratiją ir žmogaus teises, už laisvą tautų apsisprendimo teisę ir tautų suvereniteto gynimą, už nuolatinį istorinio teisingumo siekį ir indėlį remiant Lietuvos laisvės bylą ir Sovietų Sąjungos okupuotų Baltijos valstybių Nepriklausomybės siekį, diplomatinę paramą Nepriklausomybę atkūrusiai Lietuvos valstybei ir indėlį integruojantis į Europos Sąjungą.

Skambant trimitui, Garbės sargybos kuopos kariai į Seimo Kovo 11-osios Akto salę iškilmingai įneša „Laisvės“ statulėlę.

Ir vėl tribūnoje Laisvės premijų komisijos pirmininkė Paulė Kuzmickienė.

Lietuvos Respublikos Seimo narės, Laisvės premijų komisijos pirmininkės Paulės Kuzmickienės kalba

P. KUZMICKIENĖ. Mielieji, ką tik minėjome lietuvių rezistentus, desperatiškai, bet su didele viltimi ieškojusius kelių į Nepriklausomybę ir demokratiją. Prisiminkime plačiau: 1956-ųjų Vengrija, Prahos pavasaris, lenkų „Solidarumas“, čekų Chartija 77 ir jos dvasią pratęsęs 45 pabaltijiečių memorandumas. Jį 1979-aisiais pasirašė 45 estų, latvių ir lietuvių disidentai. Memorandumas buvo reikšmingas, suteikęs naują paskatą veikti baltų emigracijai Amerikoje ir Europoje, likusiems okupacijos gnaužtuose, laisvo pasaulio atoliepiams.

Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas Ronaldas Reiganas pagal Kongreso rezoliuciją birželio 14-ąją paskelbė kasmet minėtiną Baltų laisvės dieną. Lygiai prieš 41 metus, taigi 1983 metų sausio 13-ąją, Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją, mininčią Pabaltijiečių memorandumą ir smerkiančią SSRS įvykdytą Baltijos šalių okupaciją. Rezoliucija, kurią akylai stebėjo KGB, turėjo atgarsį ne tik Europoje, bet ir Amerikoje, Australijoje. Prezidentas Ronaldas Reiganas palaikė Baltijos valstybių išsilaisvinimo siekį, o Europos Parlamento rezoliucija dideliu tiražu pasklido švedų, danų, suomių ir anglų kalbomis.

Verta prisiminti, kad rezoliuciją inicijavo šeši europarlamentarai, vedami Oto fon Habsburgo – monarcho, kataliko, laisvės kovotojo, kelis dešimtmečius rinkto ir išrinkto Europos Parlamento

nariu, vienu iš Europos integracijos architektų. Būtent jis vienas pirmųjų Europoje prabilo apie nesikeičiančią Rusijos patvaldystės prigimtį, ragino nepasitikėti nei Putino akimis, nei siela. Jis vienas pirmųjų stojo už Ukrainą, kai dar Krymo nebuvo. Iki mirties išlaikė artimus ryšius su Baltijos valstybėmis ir ragino kovoti prieš manipuliacijas istorijoje.

Europos Parlamentas laikėsi ir laikosi šių kryptių. 1991 metais Kremliaus sutikimu įvykdytas žudynės Baltijos valstybėse Europos Parlamentas įvardino kaip karinę agresiją. Nuosekliai vertino Europos Sąjungos plėtrą kaip būdą apginti Europai priklausančių valstybių laisvę, nepriklausomybę, demokratiją. Tai liečia ne tik buvusias plėtros bangas ir mus tiesiogiai, minėsime 20 metų šiais metais šios plėtros, bet ir tai, ką galime kol kas šiandien vadinti Europos Rytai.

Tai – Baltarusija ir nuosekli Europos Parlamento parama opozicijai bei jos lyderei Sviatlana Cichanouskajai.

Tai – Sakartvelas ir reiškiamos Europos Parlamento viltys dėl demokratijos sklaidos šioje šalyje, taip pat ir Europos Parlamento narių pastangos išgelbėti Micheilo Saakašvilio gyvybę.

Tai ir Moldova bei tvirta Europos Parlamento parama jos narystei Europos Sąjungoje.

Pagaliau, bet svarbiausia, tai – Ukraina. Europos Parlamento priimti sprendimai, parama, rezoliucijos bei raportai. Atskirų Europos Parlamento narių iš Lietuvos iniciatyvos telkiant tarptautinį parlamentarų tinklą, kuris užsiima visokeriopa parama Ukrainai.

Ponia pirmininke Roberta Metsola, mes nepamirštame tos aplinkybės, kad jūs esate pirmoji iš Europos Sąjungos vadovų, aplankiusių Kyjivą po rusų invazijos. Kaip ir nepamirštame to, kad Europos Parlamentas pasekė Lietuvos Seimo pavyzdžiu, pripažindamas Rusiją terorizmo rėmėją. Kaip ir nepamirštame to, kad Europos Parlamentas pripažino Holodomorą Ukrainoje genocidu.

Tačiau ne ką mažiau svarbu aktyviai kalbėti ir veikti dėl Europos atminties ir istorijos.

Leiskite priminti kai ką svarbaus – 2019 metais Europos Parlamente priimta rezoliucija dėl atminties svarbos (sveikinu su mumis esančius Europos Parlamento narius, dokumento iniciatorių ir rengėjus). Rezoliucija išvedė iš pusiausvyros Putiną. Rusijos patvaldys tasyk pareiškė – esą yra absoliučiai nepriimtina, kad rezoliucijoje fašizmas ir komunizmas sulyginami. Kremlių suerzino tiesa, kad Antrąjį pasaulinį karą, pasirašę Europą padalijusį Molotovo–Ribentropo paktą ir jo slaptuosius protokolus, sukėlė abu – Hitleris ir Stalinas.

Tačiau ar to pakanka? Ar pakanka, matant šiandien vykdomus Rusijos nusikaltimus Ukrainoje, ir vėl prisiekti – daugiau niekada? Gal galime daugiau? Ir čia išryškėja vienas svarbus neatliktas darbas – ligi šių dienų skirtingai vertiname komunizmo ir nacionalsocializmo nusikaltimus, tų totalitarinių režimų nusikaltimus. O turėtume abu režimus tinkamai įvertinti teisiškai ir istoriškai. Juk negalime vienur matyti vadinamojo komunizmo romantizmo, bet nematyti jį lydėjusių komunistinio režimo siaubingų, nesuvokiamų nusikaltimų, pražudžiusių milijonus. Milijonus.

Šiandien vykstančio karo akivaizdoje kyla klausimas, ar viską padarėme, kad Ukrainos karas už Vakarų civilizaciją, už mus visus būtų suprastas, o visuomenės stovėtų kovoje už Ukrainos ir Europos laisvę? Vakarų lyderiai nesugebėjo įtikinti savo tautų, su koku monstru esame susidūrę, kokia yra šios patvaldystės prigimtis, kokios yra revizionistinės Rusijos keliamos ilgalaikės grėsmės.

Sankcijos, ginklai, jų savalaikis perdavimas Ukrainai, be abejonės, yra nepaprastai svarbu, tačiau, esu įsitikinusi, svarbus ir visuomenės pasirengimas ginti Europos civilizaciją. O to pasirengimo, pripažinkime, stokojame. Tai ir dėl Europos istorijos bei atminimo užmaršties. Ateitis privalo būti kuriama ne tik ateities įžvalgų, bet ir istorijos faktų bei teisingumo, totalitarizmo ir autokratijos aukų pagrindu.

Atmintis – mūsų sielos dalis, o tą dalį praradę prarasime save. Todėl mums visiems ypač svarbūs tie politiniai Europos Parlamento, jų narių sprendimai, kuriais įvertinami totalitariniai ir autoritariniai režimai, įprasminami aukų prisiminimai, atsigręžiama į Europos istorinę sąžinę, kaip mūsų moralės dalį, pabrėžiama istorinės atminties svarba Europos ateičiai. Ir tai tikroji Europos stiprybė ir jos pagrindas. Tai parodys, kad mūsų nesutryps tie, kurie klastoja istoriją ir kurie klastotėmis teisingai karo. Tikiu tuo, ką sako Volodymyras Zelenskis: „Nebus tos dienos po Ukrainos – bus diena po karo, bus diena po Putino.“ Girdžiu tai atkartojantį Europos Parlamentą. *(Plojimai)*

T. JAČIAUSKAS. Gerbiamieji, 2023 metų Laisvės premijos apdovanojimą Europos Parlamentui atsiimti kviečiame Europos Parlamento Pirmininkę Robertą Metsolą. (*Minėjimo dalyviai atsistoja ir ploja*)

Skambant trimitui, Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen Europos Parlamento Pirmininkei Robertai Metsolai įteikia 2023 metų Laisvės premijos apdovanojimą Europos Parlamentui. (Plojimai)

Europos Parlamento Pirmininkės Robertos Metsolos kalba

R. METSOLA. Gerbiamas Prezidente Gitanai Nausėda, gerbiama Ministre Pirmininke, ponios Paule Kuzmickiene, Laisvės premijų komisijos pirmininke, mieli draugai, brangūs europiečiai. Su dideliu pasididžiovimu grįžtu čia, į Seimą, Europos Parlamento vardu iš Lietuvos Respublikos atsiimti 2023 metų Laisvės premijos. Šis apdovanojimas suteikia didelę garbę Europos Parlamentui. Jis įkvėps mus toliau remti tautų apsisprendimo teisę ir demokratiją, jis įkvėps mus ginti Europą, ginti laisvę. Ačiū. (*Plojimai*)

Ši garbė tampa dar didesnė todėl, kad šioje istorinėje Kovo 11-osios Akto salėje esu greta Petro Plumpos, nusipelnusio tautos didvyrio, šiandien pripažinto už jo indėlį siekiant Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės. Norėjau būti čia šiandien, taip pat ir vakar vakare vykusioje laužų uždegimo ceremonijoje tam, kad pabrėžčiau, ką ši diena reiškia visai Europai. Tie 14 sūnų ir dukra, kuriuos prisiminėme vakar, yra ne tik Lietuvos didvyriai, jie yra ir Europos didvyriai, tai yra laisvės ir demokratijos simboliai. Jų atminimas gyvuoja ir yra prisimenamas uždegant tuos laužus, visi prisimename juos.

Ponios ir ponai, Lietuva puikiai žino, kas yra pastatyta ant kortos, kodėl mums reikia, kad Europa gintų mūsų laisves ir mūsų vertybes, kodėl turime tvirtai ginti Ukrainą, kodėl Europa turi būti ta šviesa, kurią matytų pasaulis. Laisvės premija Europos Parlamentui teikiama Rusijai tęsiant brutalią ir neteisėtą invaziją į Ukrainą. Matau čia kolegas lietuvius, kurie jau seniai mus perspėjo, kad Putino ambicijos tiesiogiai prieštarauja tam, ką reiškia Europa, kad rytinių kaimynų nepriklausomybei iškilo pavojus.

Europos Parlamentas nuo pat pradžių laikėsi tvirtos pozicijos. Mes pirmieji paraginome suteikti Ukrainai ir Moldovai Europos Sąjungos šalių kandidačių statusą, kad suteiktume abiem šalims vilties ir europinę perspektyvą. Raginame pradėti derybas dėl narystės Europos Sąjungoje atsižvelgiant į Ukrainos ir Moldovos pasiekimus ir konvergenciją siekiant atitikti Europos Sąjungos kriterijus. Mes ir toliau laikysimės šio požiūrio, ir toliau visapusiškai rėmsime Ukrainą, kai jai to reikės. Ir toliau izoliuosime Rusiją, smerksime Rusijos agresiją ir taikysime sankcijas. Ir toliau teiksime Ukrainai tvirtą karinę, finansinę, politinę ir humanitarinę pagalbą ir reikalausime, kad karo nusikaltimų vykdytojai būtų patraukti atsakomybėn.

Ukrainai reikia tikros ir teisingos taikos, pagrįstos laisve, orumu ir vientisumu. Ukraina turi prisijungti prie mūsų šeimos, kad sustiprintų ir apsaugotų savo ateitį ir kartu mūsų visų saugumą. Iki šiol plėtra yra laikoma didžiausiu Europos Sąjungos geopolitiniu turtu. Ir anksčiau stebėjome ir patyrėme jos netikėtą naudą. Nuo 2004 metų Europos Sąjunga sustiprėjo kartu su Baltijos ir kitomis valstybėmis.

Prisiminkite, kaip prieš 20 metų Lietuva tapo Europos Sąjungos nare. Prisiminkite tą begalinį džiaugsmą, kai milijonai europiečių pagaliau galėjo laisvai pasirinkti savo likimą. Mes išgyvenome šią Europos Sąjungos pergalę, priėmėme jos skleidžiamą išlaisvinamąjį poveikį. Dabar milijonai europiečių kasdien naudojami jos teikiamais privalumais. O dėl mūsų kaimynų europiečių, kurie kreipiasi į Europos Sąjungą tikėdamiesi taikos, demokratijos, bendros laisvės ir paramos, privalome tesėti savo pažadą laikytis solidarumo principo.

Lietuva taip pat prisimena kančių, neteisėtą jos žmonių trėmimo laiką. Ir kai to reikėjo tuo metu, kai mažai kas garsiai kalbėjo apie sovietų okupaciją, ir, kaip jau girdėjome, dar 1983 metais Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją, smerkiančią Sovietų Sąjungos įvykdytą Baltijos valstybių okupaciją, mes palaikėme Lietuvą ir ryžtingai stojome į tautų laisvo apsisprendimo teisę pa-

laikančių valstybių pusę. Vėliau priėmėme rezoliucijas, kuriomis pasmerkėme totalitarinius nusikaltimus, prisiminėme jų aukas ir pripažinome bendrą patirtį, įgytą nukentėjus nuo šių režimų. Mes pasisakėme ir vis dar pasisakome už laisvę.

Ponios ir ponai, šiandien Europos Parlamentas kartu su jumis mini Laisvės gynėjų dieną Lietuvoje. 1990 metais, kai Vilniuje vyko taiki antisovietinė eisena už laisvę, viena pirmųjų Lietuvos pusėn stjo Europos Parlamento delegacija. Po tragiškų 1991 m. sausio 13 d. įvykių, tai yra prieš 33 metus, Europos Parlamentas priėmė dar vieną rezoliuciją, smerkiančią sovietų kariuomenės agresiją, kurios metu žuvo 14 nekaltų, beginklių civilių ir beveik tūkstantis žmonių buvo sužeisti prie Televizijos bokšto ir Lietuvos radijo ir televizijos pastato.

Mes minime Laisvės gynėjų dieną, nes ji simbolizuoja visa tai, kas aktualu ir šiandien, tai yra laisvę, narsą, išvalgumą ir Europos raginimą žengti į pasaulio areną, kol neįsikišo kiti pasaulio veikėjai. Dėl viso to šiandien kovoja Ukraina. Todėl taip, Europos Parlamentas laikysis šios Laisvės premijos įpareigojimo ir palikimo ir yra dėkingas Lietuvos parlamentui už šią suteiktą garbę.

Brangieji, jeigu pastarieji keleri geopolitinių iššūkių metai mus ko ir išmokė, tai kad europiečiai daugiau laimi būdami vieningi. O mes tikrai turime daug pasiekimų, kuriais galime didžiuotis. Europa suteikė europiečiams atviras galimybes keliauti, studijuoti, dirbti, kurti verslą didžiuojame laisvės erdvėje. Europos Sąjungoje, skirdami lėšų tokioms programoms kaip Europos ekonomikos gaivinimo priemonė („NextGenerationEU“), „Erasmus“, „Europos horizontas“, „InvestEU“, Socialinės plėtros, Regioninės plėtros ir Kaimo plėtros fondams, suteikiame jaunimui galimybę ugdyti savo talentus ir kurti ateitį.

Mūsų europietiškos valiutos ir bendrosios rinkos sėkmė – tai mūsų bendro noro dirbti kartu, matyti platesnį vaizdą ir siekti mūsų žmonių gerovės atspindys. Pastaruoju metu mums pavyko įveikti daugybę sunkumų kartu. Kartu kaip europiečiai įveikėme valstybės skolų krizę ir pasaulinę pandemiją. O ir nuo to laiko pasiekėme labai daug.

Europos Sąjungos institucijos, valstybės narės, reaguodamos į išpuolius prieš Ukrainą ir demokratiją, telkiasi su beprecedente vienybe. Saugumo ir gynybos srityje siekiame sukurti tikrą Europos Sąjungos saugumo ir gynybos sąjungą, tokią, kuri papildytų NATO ir su ja nekonkurėtų. Siekiame sustiprinti kibernetinį saugumą. Dezinformacijos amžiuje mes priėmėme labai svarbių teisės aktų, užtikrinančių žiniasklaidos nepriklausomumą, skatinančių pliuralizmą ir saugančių žurnalistus.

Klimato srityje mes taip pat skatiname tvarų augimą, pramonės konkurencingumą bei energetinę nepriklausomybę nuo Rusijos. Migracijos srityje mes pagaliau susitarėme dėl tolesnių veiksmų, kurie būtų teisingi atžvilgiu tų, kuriems reikia apsaugos, tvirti atžvilgiu tų, kurie neturi teisės į prieglobstį, ir griežti atžvilgiu prekeivių žmonėmis, nes jie išnaudoja pažeidžiamiausius asmenis ir pasitelkia žmonių kančias, kaip neseniai matėme, kai Lietuva susidūrė su hibridinėmis grėsmėmis. Visi šie veiksmai yra mūsų strategijos, kuria siekiama sustiprinti Europos Sąjungos saugumą, jos autonomiją ir laisvę, dalis, nes pasaulis keičiasi ir Europa turi keistis kartu su juo.

Dėl visų šių išvardytų dalykų 2024 metų birželio mėnesį vyksiantys Europos Parlamento rinkimai yra labai svarbūs tam, kad apgintume savo pasiekimus ir valdytume savo ateitį gavę savo žmonių, pakviestų balsuoti, pritarimą. 2024 metai bus didžiausi pasaulio istorijoje rinkimų metai, nes rinkimai vyks 65 pasaulio šalyse. Tai bus demokratijos ir žmonių pasirinkimo metai. 2024 metų birželį visų 27 Europos Sąjungos šalių piliečiai rinks 720 Europos Parlamento narių, kurie bus skiriami dirbti penkerių metų kadencijai. Priešingai nei kai kuriose netoli mūsų esančiose šalyse, rinkimų rezultatai dar nebuvo iš anksto nulemti.

Noriu, kad europiečiai aktyviai dalyvautų rinkimuose, išsakytų savo nuomonę ir pagerbtų atminimą tų, kurie tiek daug paaukojo dėl šios teisės, nes jei nebalsuojate, leidžiate kitiems spręsti už jus. 2024 m. birželio 9 d., sekmadienį, Lietuvos balsas bus svarbus ateinančiuose Europos Parlamento rinkimuose. Svarbu, kad palaikytume savo demokratinius procesus ir juose dalyvautume, nelaikydami nei jų, nei Europos savaime suprantamu dalyku. Europiečiai labai sunkiai dirba, kad pasiektų ir viena, ir kita. Europos ateitį lems mūsų gebėjimas išlikti nepriklausomiems, gebėjimas ginti demokratiją savo šalyje ir už jos ribų, kaip ir mūsų gebėjimas užtikrinti, kad priimant visus sprendimus svarbiausia būtų žmonės. Būtent tai ir yra Europa. Ačiū. *(Plojimai)*

T. JAČIAUSKAS. Ačiū mūsų viešniai. Dėkojame visiems, kurie kovojo ir gyveno vardan mūsų laisvės, visiems, kurie įkvėpė jos siekti netgi pačiais tamsiausiais laikais, kurie tikėjo, kad anksčiau ar vėliau išauš mūsų laisvės rytas.

Giedriui Paviloniui diriguojant, choras „Vilnius“ atlieka baigiamąjį kūrinį – kompozitoriaus Donato Zakaro „O kai sauliūtė tekėjo“.

Dėkojame chorui „Vilnius“.

Lietuva šiandien mini Laisvės gynėjų dieną. Džiaukimės iškovoję laisvę. Dalyvaukime šios nuostabios dienos renginiuose, atiduokime pagarbą žuvusiems ir parodykime savo meilę gyviesiems. Kviečiame netrukus, 12 valandą, stebėti vėliavų pakėlimo ceremoniją iš Nepriklausomybės aikštės. Švėskime savo laisvę! (*Plojimai*)